
MŰVÉSZET

Plájás Ildikó Zonga : Egy másfajta művészettörténet-lecke

Impresszionizmus: érzet és ihlet
*Válogatás a Hermitage gyűjteményéből*¹
2012. június 16. – 2013. január 13.

Amint a párizsi *Café Guerbois* ajtaja kitarul, egy pillanatra fény borítja be az asztalnál ülő művészek arcait: a sűrű dohányfüst fellazítja a kontúroket, és a színárnyalatok hirtelen világosabbá válnak. Az 1860-as évek végét járjuk, és amint az abszint lassan fogy a poharakból, a vita egyre hevesebbre vált ...

Az amszterdami Hermitage Múzeum jelenlegi kiállítása az impresszionizmus Párizsban kibontakozó *történetét* meséli el, egy olyan izgalmas és megragadó történetet, amellyel nem csak a műértő közönséget kívánják megcélozni. A kiállítás nem kíván sem kimerítő sem reprezentatív lenni, mégis sikerül megragadnia ennek az igen gazdag időszaknak a *megihlető impresszióját*. Mindezt pedig teszi a történelmi és kultúrtörténeti kontextus gazdag bemutatása révén.

De térjünk csak vissza egy pillanatra a *Café Guerbois* törzsasztalához! Az Édouard Manet körül összegyűlő művészek legnagyobb gondja ismét a *Párizsi Szalon* közelgő kiállítása. A francia művészvilágot nagyban befolyása és ellenőrzése alatt tartó Szépművészeti Akadémia, az Académie des Beaux-Art, az évről évre megrendezésre kerülő *Salon de Paris* kiállítása révén jutalmazta az akadémiai stílushoz hű művészek munkáit. A Manet körül ülő fiatal művészeknek viszont ez alkalommal sem sikerült bejutniuk a Salon de Paris-ba. De vajon miben különböztek ennyire az akadémia elvárásaitól?

A képek kiállítótérbe való didaktikus elhelyezése, akárcsak a hozzájuk kapcsolt kiegészítő narráció, közelebb visz bennünket a válaszhoz. Vessünk például egy pillantást az alábbi két festményre, hogy maradjunk egyelőre a portrénál, amely az akadémiai festők és az impresszionisták számára is elfogadott műfaj volt.

¹ Impressionism: Sensation & Inspiration *Highlights from the Hermitage*, 16 June 2012 – 13 January 2013.

(1) Carolus-Duran (Émile A. Charles Durand):
Anna A. Obolenskaya hercegnő portréja, 1887.
The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

(2) Renoir, Pierre-Auguste:
Jeanne Samary színésznő portréja, 1878.
The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

Ameddig Carolus-Duran Anna A. Obolenskaya hercegnőt ábrázoló portréja sok érmet nyert, Renoir hiába kereste a Jeanne Samary színésznőt megörökítő festményével a Szalon elismerését. Habár az akadémiai stílus és az új, feltörekvő stílus szín- és ecsetkezelése közötti különbség egyértelműen látszik a két festményen, a két munka közül egyike sem vegyítiszta példája az általa képviselt stílusnak.

Carolus-Duran a francia művészetszadalom elismert tagja volt, ugyanakkor jó barátja Manet-nak is, akinek a hatása az idő előrehaladtával egyre inkább megjelenik a festményein. Habár Anna Obolenskaya portréja hagyományos, akadémiai stílusban készült, komor színek, éles kontúrok, láthatatlan ecsetvonások jellemzik, mégis a virág Anna Obolenskaya kezében könnyed ecsetvonásokkal festve és a múlandóság hangulatát árasztva némiképp impresszionistának hat.

Renoir másrésről, az impresszionista stílushoz híven informálisabb környezetben, a színház csarnokában, ábrázolja a modelljét, a kvázi valóságghú beállítás pedig természetes fényviszonyokkal és impresszionista ecsetkezeléssel párosul. A képen ennek ellenére érződik egyfajta elkeseredett próbálkozás az akadémiai kegyeinek megnyerésére, hiszen Renoir ekkor már súlyos anyagi gondokkal küszködik, így a Párizsi Szalon elismerése és az ezzel járó pénzjutalom is sokat segített volna a helyzetén. A kép fogadtatása sajnos ez alkalommal sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A kiállított alkotások szervezőelve, az *ellenpontozás*, úgy tűnik, szinte az egész kiállításon végigvonul. Az impresszionista alkotásokat úgy helyezték el a kiállítóterben, hogy az akadémiai stílusban készített festményekkel feleljenek. A képek és szobrok tematikus elrendezése ilyen módon a 19. századi művészettörténet egy igen izgalmas történetét meséli el.

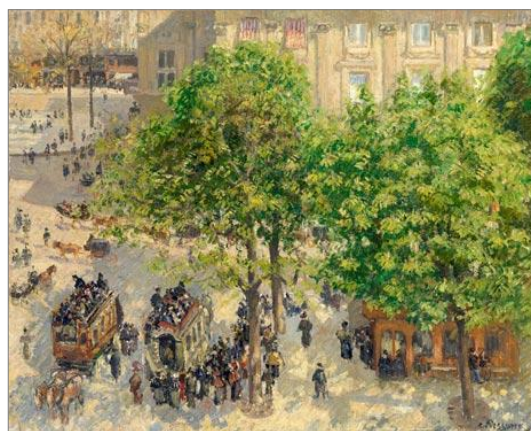
A francia akadémiai stílus és az impresszionisták munkái közötti különbséget számos tendenciózusan elhelyezett ellentétpár példázza. Az Edmond-Georges Grandjean által 1878-ban festett (3) *View of the Champs-Élysées from the Place de l'Étoile in Paris* például Pissarro (4) *Place du Théâtre Français, Paris, 1898* című festményének közvetlen szomszédságában látható. Az

ehhez a részhez tartozó narráció pedig így hangzik: „A különbség azonnal szembetűnik: a látszólagos realitás és a valóság impressziója, a precízió és efemer között húzódó feszültség.”

3. Edmond-Georges Grandjean: *A Champs-Élysées a Place de l'Étoile felől nézve, Párizsban, 1878.*

The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

4. Pissarro: *Place du Théâtre Français, Paris, 1898.*

The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

Grandjean nagy figyelmet szentelt a nézőpont kiválasztására, kompozíciója az aranyszabály szerkesztéselvét követve szimmetrikus. A festmény kivitelezése is minuciózus, a legkisebb részletek is jól kivehetők, vagyis a kornak és a francia akadémia elvárásának megfelelően „valóságűek”. Pissarro ezzel szemben, fittyet hányva a korabeli elvárásokra, szobát bérel a párizsi Louvre szállodában, és egyszerűen kinéz az ablakból. Egy, a fiának címzett, levelében a következőket írja: “Lehet, nem annyira esztétikus, de nekem nagy öröömre szolgál, hogy megfesthetem ezeket a párizsi utcákat. Az emberek általában azt mondják róluk, hogy csúnyák, pedig annyira ezüstösek, vibrálnak és világítanak akárcsak a napfény. Egészen más, mint a boulevardok: teljesen modern!!!”

A kiállítás első szintje, konkrét és átvitt értelemben is, az impresszionista stílus 19. század második felében történő megjelenésének és legfontosabb jellemvonásainak művészettörténeti kontextusába vezeti be a nézőket. A második szinten ehhez képest a finomabb összefüggések és egy-egy közkedvelt téma árnyaltabb bemutatására is sor kerül.

Az izgalmas narrációba csomagolt francia impresszionizmus átfogó képén túl a Hermitage kiállítása az izgalmas részletek és a kulissza-történetek révén válik felejthetlenné. Ezekre, a kiállítás kurátorai, talán még a művészettörténeti pontosságnál is nagyobb hangsúlyt fektettek.

Ilyen módon, a feltörekvő fiatal alkotók újfajta, hétköznapi témaválasztása, az állandóan változó természet képének megszelídítése, az örökös fény-árnyék játék bővítése, a friss, világos színek előretérése egy sokkal tágabb kortörténeti kontextussal bővül ki. Ebben a történetben pedig a fotográfia térhódítása, a vasúthálózat rohamos terjeszkedése, de még – és talán ez az egyik legfontosabb – a festéket tároló tubus felfedezése is helyet kap. Ezek az innovációk legalább akkora hatással voltak a képzőművészetek alakulására mint a kor intellektuális-művészeti klímája. A festéktubus felfedezése előtt például egyszerűen lehetetlen volt a szabadban, *en plein-air*, festeni, hiszen a festék sokkal hamarabb száradt, mint amennyit egy tájkép megfestése igényelt. A 19. század második felére a művészek ezáltal kiszabadultak a műtermek rabságából és végre felfedezhették a természetes fény és a francia táj efemer báját.

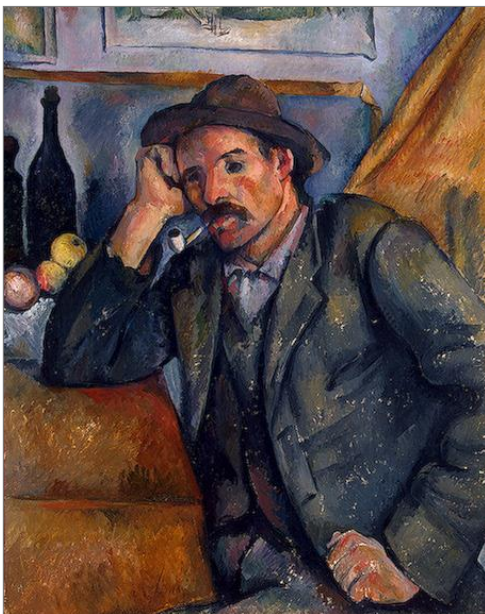
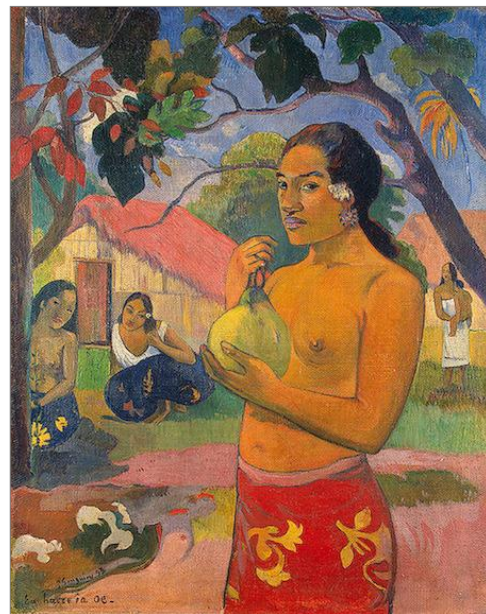
A Barbizon Iskola képviselői, az impresszionisták fontos előhírnökei, voltak az elsők, akik kihasználhatták a festészet ezen innovációit. Charles-François Daubigny-t, a Barbizon Iskola jeles képviselőjét, például olyannyira lenyűgözte a folyópartokat látványa, hogy a *Botin* nevű hajójának belsejét műteremmé alakította.

(5) Charles-François Daubigny, *A tó [L'Étang]*, 1858.

The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

A tájképek, különösen Claude Monet munkái képviselik a Hermitage egyébként igen változatos gyűjteményének a magját. És itt ismét megtapasztalhatjuk a történetmesélés kohéziós erejét. A Café Guerbois asztalánál ülő művészek képe mellett egy másik történet is magával ragadja a nézőt: Monet a francia tengerparton esőtől ázva és szélről verve ül a vászna előtt, hogy megszámlálhatatlan festmények sorozatában ragadja meg a tenger fölé magasló szikla percről percre változó látványát.

A Hermitage Múzeum által kiállított anyag, a tágan vázolt kontextus révén, egy pár neo-impresszionista képnek is helyet készít. Cézanne *A dohányos* című festménye például a kubizmust, míg Gauguin munkái a fauvizmust és expresszionizmust idézik meg.

(6) Cézanne, Paul: *A dohányos*, 1890-1892 között.
The State Hermitage Museum, St. Petersburg.(7) Gauguin, Paul: *Gyümölcsöt tartó nő; Hová mész? (Eu haere ia oe)*, 1893.
The State Hermitage Museum, St. Petersburg.

A befogadó narráció a kiállítás látószögét is tágra nyitja. Az utolsó történetek egyike 1988-ba visz vissza bennünket, amikor Gauguin és Van Gogh kilenc hónapig együtt lakik és alkot Arles-ben. A mindkettejük életére nézve drámai időszak története első pillantásra sehogyan sem illeszkedik a kiállítás narrációjába, viszont a kiállítás immár megtanított bennünket arra, hogy minden történetnek jól kigondolt helye és szerepe van. És valóban, a felújítási munkálatok miatt zárva tartó Van Gogh Múzeum anyagát, 2012 szeptember 29.-től a Hermitage Múzeum látja vendégül, egyedülálló alkalmat teremtve arra, hogy a nézők e két gyűjteményt egymás szomszédságában láthassák.

Az amszterdami Hermitage Múzeumban látható *Impresszionizmus: érzet és ihlet* című kiállítás semmiképpen nem tekinthető az impresszionizmus reprezentatív látószögének, mégis mesterpéldája annak, hogyan lehet egy szerteágazó és heterogén gyűjteményt egy olyan narrációra fűzni, amely révén minden egyes darab szervesen tud az egészbe illeszkedni, bepillantást nyújtva ezáltal a 19. század második felének francia művészvilágába. Kétségtelenül megérdemli a figyelmet!

Képek:

1. Carolus-Duran (Émile Auguste Charles Durand): *Portrait of Princess Anna A. Obolenskaya*, 1887. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.
2. Renoir, Pierre-Auguste: *Portrait of the Actress Jeanne Samary*, 1878. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.
3. Grandjean, Edmond-Georges: *View of the Champs-Élysées from the Place de l'Étoile in Paris*, 1878. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.
4. Pissarro, Camille: *Place du Théâtre Français, Paris*, 1898. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.
5. Charles-François Daubigny: *The Pond [L'Étang]*, 1858. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.
6. Cézanne, Paul: *Smoker*, between 1890-1892, © State Hermitage Museum, St Petersburg.
7. Gauguin, Paul: *Woman Holding a Fruit; Where Are You Going? (Eu haere ia oe)*, 1893. Photograph © The State Hermitage Museum. Photo by Vladimir Terebenin, Leonard Kheifets, Yuri Molodkovets.

PLÁJÁS, Ildikó Zonga: A Different Lesson on History of Arts

This is the Hungarian version of the article published in English in the Journal of Eurasian Studies, July-October 2012, pp. 98-103. (<http://www.federatio.org/joes.html>)

